

МИКОЛА
БАЖАН

КАРБИ

МИКОЛА
БАЖАН

КАРБИ

ВІРШІ

У2
Б16

Львівська
книжкова фабрика
«Атлас»

70493-148
Б 70493-148 БЗ-11-10-78
М223(04)-78

©
Издательство
«Радянський письменник»,
1978 г.

В23265

Центральна бібліотека
ІНД.

ЗЕМЛЕ,
РАДІЙ
І ЦВІТИ!

Леся Українка

ІМ'ЯМ ЛЮДИНИ І НАРОДУ

Я єсть народ...

П. Т и ч и н а

Я єсть Народ. Моеї правди сила
Влилась в Закону нашого слова.
Я єсть Людина, в боротьбі зміцніла,
В труді завзята, в творчості жива.
Я єсть Народ, великий і могутній.
Я єсть Людина. Я звитяжно зміг
Прокласти першим славну путь в майбутнє,
Свідомий прав досягнутих своїх.
Путь нелегка, та гордо і достойно
Її пройшов, іду і буду йти.
Ні вража лють, ні лжа, ні спроба збройна
Мене не відвернули від мети.
О, клич і слово партії! У ньому
Вся суть життя і сутність всіх наук,
І на хвалу Законові своєму
Ми зводим ввись мільйони мирних рук.
Так, нас мільйони, але ми єдині,
Народ єдиний і стомовний ми,
Єсьмо людьми і на добро Людині
Віддаємо все створене людьми.

Я єсть Народ. Творю я подвиг спільний
В ім'я свободи, справжніх прав людських.
Я єсть Людина. Розвиток мій вільний
Несе в собі свободний розвій всіх.
Вчитайсь, людино, у слова Закону,
Згадай, людино, скільки мук та бід,
Приниження, і стогону, й прокльону
Зазнав за всю минувшину наш рід!
Була людина — вовк у вовчій зграї
Чи звір, що дохне в клітці самоти.
Часи нелюдства. Я їх проклинаю,
І їм до нас ніколи не прийти.
Я єсть Людина. Син свого Народу,
Де друг є другом, де є братом брат.
На щастя людства, на добро і згоду
Ми стверджуєм Закон Країни Рад.

У МУЗЕЇ ЛЕНІНА

Це — дім Його життя,
буремного, як вік,
Безмежного, як світ,
у розмаху своїм.
І люди входять в цей
врочисто тихий дім
На площі гомінкій,
Кремля невіддалік.
Пройшовши аркою затінений портал,
Вступають люди в світлу тишину,
В просторий, сяйний,
добровісний зал,
Де пурпур прапорів освячує стіну,
Де, наче музики могутньої політ,
Перед людьми, які ввійшли сюди,
Розпочинається
велична повість літ
Про путь і подвиг,
думи і труди
Найбільшого Мислителя доби,
Учителя їх душ,
Вождя їх боротьби.

Вони спиняються,
вдивляються вперед
І бачать стягів пурпурове тло,
В яке вкарбовано знайомий силует,
Крутий, високий лоб,
піднесене чоло.
І поруч на стіні розгорнуто навек
Столітній прапор,
ветхе полотно,
Але,
немов огню священного язик,
Пашить, і кличе,
й клекотить воно.

Отак сто літ,
сто літ тому назад
Над бруствером димучих барикад,
Боронених з останніх вже зусиль
На непокірній вулиці Бельвіль,
Він зводився
в натруджених руках —
Паризької комуни віщій стяг.

ПАМ'ЯТНИК ЛЕСІ УКРАЇНЦІ В САСКАТУНІ

У жовтні 1976 року
в канадському місті Саскатуні
відкрито пам'ятник
Лесі Українці
як дружній дар канадцям
від народу Радянської України.
Ворожі націоналістичні сили
чинили цьому всілякі перешкоди.
Проте вони не змогли завадити
світлому торжеству солідарності,
миру і поезії.

Крізь бурями збуджені далі й поборені меридіани,
Крізь гуркоти й стогони штормів
і тишу підступної мли,
Крізь круто закручені смерчі
й розбурхані океани,
Що гучно на пірси і судна
жбурляють важчезні валн,—
До тінявих кленів Канади,
на саскатунські поляни,
Як дар найкоштовніший,
люди
цю ковану бронзу везли,

Цю бронзу, литво благородне
вогнених ливарень Уралу,
Цей обраний для п'єдесталу
волинських кар'єрів граніт,
Цю постать, посталу зі сплаву любові,
натхнення й металу,
Що має ступити за морем
на сходи з шліфованих плит,
Як вісниця дружби і миру,
на славу Вітчизни тривалу,
На пам'ять трудних,
але мужніх,
надією сповнених літ.

О бронзо, турботливо зварена!
О камені, радісно тесані!
О жінко великого племені
творців, трударів і борців!
Вона на граніт свій зведеться,
і очі розкриються Лесині,
Й уста її бронзові вимовлять
найвищі з найвищих слів.

Мов іскри,
черканням сталі
об сталь загартовану кресані,
Слова її злинуть у далеч канадських долин і лісів.
Цю даль нечужу поетеса
відчує й, радіючи, гляне
На пагорби, трохи подібні до пагорбів краю її,
На росяне поле Альберти, мов гадяцькі доли, духмяне,
На схожі до прип'ятських вири Саскачеванської течії.

Навколо Великої стали
по-братньому з'єднаним колом
Вони —
юносерді й завзяті,
вони — думночолі й старі,
Осяяні сонцем жовтневим, прозорим,
ледь-ледь похололим,
Озорені сяйвом Тієї, що стала над ними вгорі,—
І сонячні майва танцюють над встеленим зеленню
В своїй неугавній забаві, полем
в дзвінкій променистій грі.

Отих, які важаться зватися
іменням твого народу,
Отих, на яких прокляття
за злочин і зраду
лягло.
Тепер вони стиснули зуби.
Замовкли
шаленці
й злочинці,
Й глухого прокляття гримаса
їм сіпає
й корчить роти.
Себе хай самі проклинають,
лютуючи наодинці
В розпачливій безнадії,
на пустирі самоти,
Безсилі вчинити опір
грядущій в віки Українці,
Прекрасній,
як людяність людства,
і видній
на всі світи.

Навіки вона піднеслася,
ласкава, незборна і сміла,
Посеред широкого луку, народом врочисто оточеного,
В трагічній і ніжній жіночності
свого наболілого тіла,
Сухотами і скорботами мученого і точеного...
Як сонця мигтляві лелітки,
над нею музично бриніло
Листя канадського клена, осінню позолоченого.

★ ★ ★

Ніколаю Тихонову

Давно — як давно!—
ще за юності,
жагою змужніння зболілої,
Напився із чари твоєї
міцної гірчавої браги,
На ярім вогні революції
тужавим ключем закипілої,
На травах і квітах Росії
настояної до наснаги.

Донині пульсує в серці
тих віршів поривчастий лад,
Поезія довгих походів
і бистрих,
як постріл,
пригод,
Вкарбована в бронзові строфи,
в розгонисті ритми балад,
В мелодію ніжних елегій,
в гордливу піднесеність од.

Такий, як та книга,
і ніжний,
і мужній
ти є одночасно,
Солдат, що пройшов крізь чотири суворі,
палючі війни,—
І все ж не змогли у своєму смертельному жарі вони
Спалити твоє вічно людське,
і трепетне,
і прекрасне.

Такий ти був завше і всюди.

Такий і тепер ти еси,
Солдате свободи і миру, любові і гніву поете,
Жадливий шукачу достойної людства краси,
Посланцю надії по всіх континентах планети!

Ти знаєш узгір'я і ріки земної морщавої кулі,
Як лінії, жилки і зморшки своїх неспокійних долонь.
Пробуджуються вулкани,

з часів передвічних заснулі,
Потоками бунту
із надрів зринає багровий вогонь.

О шедрість душі!
Її спрага,
Її невтоленні шукання
І радості,
й зустрічей з щастям,
і з горем, і з чудом життя!
Людина відважної мислі,
трудного дерзання й зростання,—
Вона твого захвату гідна,
бо гідна свого майбуття.
Шукати людину.
Шукати на шумних шляхах
велелюдних,
На звивистих тропях захмарних,
у джунглів тривожній півтьмі,
У натовпі мітингів гнівних,
у порцанні буднів марудних,—
Шукати,— хай будуть речисті
чи будуть і досі німі.
Вони, навіть вмерлі
і знову
воскресли у слові твоєму,

Ввіходять з тобою укупі
на обшири світу й судьби,—
Ти їх, мов до рідного дому,
впроваджуєш гідно в поему,
Як під триумфальну арку,
як в реквієм слави й журби.
Ти знаєш,—
я знаю це,—
знаєш
ті журні самотні хвилини,
Коли йдеш по погару років,
по полю, поритому вирвами,
Коли наступаєш на спогади,
наче ступаєш на міни,
Коли, над могилами ставши,
хитаєшся, як над прірвами.
Я знаю, що значить
проходити
по згадках своїх,
спотикаючись
Об горбики, вкриті барвінками,
о пні давно зрубаних літ,

У жодних скорботах не каючись,
і жодних утрат не зрікаючись,
І твердо на варті тримаючись,
як то вартовому і слід.

★ ★ ★

Олесю Гончареві

Зіниці смерті стежили за Вами
Прицілами, злобливим зором лінз,
І друзі падали, й ревли димучі ями,
І обрії, немов рвучкі кардіограми,
То зводилися сторч, то повергались вниз.
Ви йшли по згарищах, вповзали в чорні вирви,
І вимах вибухів Вам обпікав лице.
В пожеж і битв огненнокрутний вир Ви
Ступали,— і навік запам'ятали це.
Дотіль немислиме, воно ввійшло у пам'ять,
Страшне, розгніване, величне і святе,—
Саможертвовність діл, і тіл криваве рам'я,
І жар, і жах того, чим досі ще сните.
Так, серце й пам'ять стали важчі й дужчі,
Та стали і чутливіші вони,
І віру в людяність, у радощі грядущі
Ви винесли, як святощі, з війни.
Життя й весна землі. Життя й краса людини.
Її достойність, прагнення, любов,—
Таке все різне і таке єдине
В мільйонах душ, у многозвуччі мов!

Священне море мови омиває
Затоки роздуму й любові береги.
Немає спокою. Переситу немає
Для творчої життєвої жаги.
Весна людей. Назустріч їй несіть
Свої слова, дар мужності і ласки,—
Бузку розквітлу тріумфальну віть
В суворій чаші фронтової каски.

ПІСНЯ ПРО СОКОЛА

Юрій Гагарін загинув за день
до сторіччя з дня народження
О. М. Горького.

Співець породи соколів сміливих,
Їх мужності, їх волі, їх дерзань,
Появлених у подвигах, в поривах
За межі днів, за віку й світу грань!
Ви знаєте, що сокіл у польоті,
Протнувши, наче блискавиця, тьму,
Зринає часом в смерть. В журбі й скорботі
Ви склали пісню на хвалу йому.
В сторіччя Ваше по землі повсюди
Ваш гордий спів про Сокола звучить.
Не безнадію чують в ньому люди,
А клич змагатись, прагнути, стреміть,
Як вмів стреміть той сокіл невтолений,
Той прокладач стрімких космічних трас,
Який, звершивши подвиг дерзновенний,
Прославив свій народ, і дух його, і час.
Нехай лягає на його могилу,
Немов вінок нев'янучий, живий,
Ваш спів про те, як гине Сокіл смілий,
Безсмертний навіть в гибелі своїй!

ПЕРЕКЛАДАЮЧИ ГУРАМІШВІЛІ

Із мцхетських круч, з ущелин і розколин,
З оброслих чорно-синім лісом гір
Спокійно вийшов милий юний олень,
Простуючи довірливо в мій двір.
Йому назустріч простягну в долоні
Дріботку солі, купочку зернин,
І крихти ці, солодкі і солоні,
Рожевим язиком ретельно злиже він.
Його прихід звістив: уже підвівся ранок
На тому боці гір, збудивши оленя,
Що принесло мені на прохолодний ганок
І перші запахи, і перший проблеск дня.
Ласкавий оленю, тебе, мов самовидця
Народжень дня, я нетерпляче жду.
Я жду, коли задріботять копитця
Об дошку ганку, звучну і тверду.
Приходь і звесели мою глуху домівку,
Її нічну тривожну тишину.
Прилащу я твою похилену голівку
І в глиб очей іскристих зазирну.
Вливаючи свій зір в глибокі очі звіра,
Порозуміємось — і я, і олень — ми,

І знову виникне між нас одвертість щира,
Розмова мовчазна між звірами й людьми.
І в цій гармонії, прадавній і забутій,
Щасливий буду я і чуйний, наче звір,—
Пізнанням вражений, сягну самої суті
Навкружного життя лісів, річок, узгір.
Як перевозданно, лоскотливо, свіжо
Запахли полонини й ручаї!
О горний ранку, вічна дивовижо,
Я п'ю, як радощі, духмяності твої.
Вони розвіюють тривогу і задуху,—
Нап'юся ними вкрай, вдихну їх досхочу.
В джерела, й пахощі, і вітер виднокругу
Свій пересохлий, спраглий рот вмочу.
Пахтить ріка, духмяно мріють трави,
Ранковий легіт вирнув з-за гори,
І миле оленя вбігає для забави
У людський дім над берегом Кури.
Ласкаве звірення, вологоокий свідку
Моеї самоти й нехитрості утіх!
Тендітний промінець, як золоту лелітку,
З-за гір мені приніс ти на рогах тугих.

Цей промінець одвічних мцхетських сяєв,
Що віщували дня нового схід,
Пітьму проваль і пралісів розкраяв,
Стрілою пронизавши круговид.
Вклонюся променю — старий сонцепоклонник,
Побожно вслухаюсь в його тонку свиріль,
Почую, як бринить промінчик, наче дзвоник,—
Це струни строф дзвенять чи брязкотельця хвиль?
Як Міндія, хевсур з гірських легенд Пшавели,
Я розтлумачу річ річок, звірин, рослин,
І я збагну тебе, мій оленю веселий,
В ранковій ясності твоїх простих таїн.
Впірну в глибінь, втоплю в прудкі джерела
Свій опромінений картлійським ранком вид
І зрозумію те, що розумів Пшавела,
Що Руставелі знав, що не втаїв Давид.

Світання вірша. Так. Правічна юність Картлі,—

З її джерел струмить вода кріпка й жива,
І вічності тривкий, невіржавілий гарт ліг
На гори й мури веж, на душі і слова.

З таких джерел, бездонних, невичерпних,
Живлющу воду ненаситно п'ю,—
Жагою пошуків і мандрів страсотерпних
Хай сповнить душу спрагнену мою.
І я тоді зведусь, омию серце й слово
І знову древню книгу розгорну,
Вдивляючись жадібно, гарячково
У плин і плач Давидового сну,
В грімкі й круті,

як пружний Терек, строфи
Про сьайний лик коханої його,
Яка по урвищах кавказької Голгофи
Прийшла крізь сон до ратника свого.

Вже повідь полудня втопила мідні клени,
Вже повернувся олень мій до гір,
А я ладнаю римами катрени,
Шматую, перекреслюю папір,
Кричу, розлючений із борсання й безсилля,
Бо висохнув до дна від жару і жари
Давидових катрен,— лише чадить вугілля
Мойого вогнища край пралісу гори.

І ось тоді, у час, коли і сум, і сумнів
Топтали й сіпали, мов рунь, мої слова,
Почув я кроки, стримані, безшумні,—
Промиготіла тінь, шелеснула трава.
Здаля приїхав друг. Я ждав його поради.
Моє чекання він відчув крізь далеч сам.
Ні пасма гір, ні мла, ні відстань — не завади
Його, і в сліпоті прозірливим, очам¹.

¹ Мовиться про грузинського поета Симона Чиковані, який, захворівши, осліп.

ПАМ'ЯТІ ДРУГА

На могилу Юрія Смолича

I

Повільно й важко зводжуся по сходах
І все ясніше чую в тишині
Його спокійний, рівномірний подих,
Але не йде назустріч він мені.
Все, як було,—

розкритий верх машинки.

Лад на столі. В бокалі листя жмут.
Ряди книжок од стінки і до стінки,
Лише його не бачу зразу тут.
Осінній присмерк. Невиразний обрис
На сіро-синім одсвіті вікна.
Його зичливість, гіркувата добрість
І посмішка, потомлена й сумна.
Вона мене чомусь не зустрічає.
Вглядаюся. Шукаю. Чей знайду.
Знаходжу тільки тишину безкраю,
Проте я жду, упевнено я жду.
Десь ставши при полиці прямокутній
Чи примостившись на каналці, він

Мовчить, хоча він завше є присутній
Там, де його мовчанню був почин.
Я потривожу тишину затяту,
Переступлю за́казану межу
І, як звичайно, входячи в кімнату,
Я «здрасуйте!» господарю скажу.

II

Ти сів схопившись. Де годинник? Північ.
Навкруг мовчання скупчене й чуже.
В сусідів скоро заспівають півні,
Але ти їх не чутимеш уже.
Яке кружіння всесвіту п'янюче!
Гойдають хвилі човен голови.
Прислухайся,— ввіходить неминуче.
Зведись. Гукни. Мовчання розірви.
Воно крізь тьму вдивляється незряче
В оцю одну з найзвичніших подій.
Дружина мовчки скрикне і заплаче.
Ти витягнешся, строгий, негнучкий.

Настане край надії, вірі, тузі.
Залишиться мовчання й тлін землі,
Й вона, кохана, і печальні друзі,
Й покинутий рукопис на столі.
Ще чекати, томлячись так нудно?
Чи в нурт впірнути, скорений судьбі?..
Тут вранці буде гомінко і людно,
Слова й вінки, принесені тобі.
Простертий на хрусткому покривалі,
Простягши руки воскові свої,
Вглядатись будеш пильно й строго в далі,
У непроглядні, мовчазні краї.
Безмежне, передвічне безгоміння.
Невже йому і в цю конечну мить,
В мить остаточного твого прозріння,
Крім небуття, більш нічого явить?

Пильніше й глибше вдуматися в себе...
Ти звівся й стверд у лютій боротьбі,
З кісток і тріщин викладений склепе,
Маленький космос скривши у собі.

Там в'ються смерчі крихітних галактик,
Двигтять рої движких мікроплеяд.
Там кожен образ, світла й світу клаптик,
Вкладається у нерозривний лад.

Чи на космічні сфери справді схожі
Півкулі ці, вражаюче малі?
Чи просто плазми згущення? Чи, може,
Мініатюрна копія землі,
Де все сплелось в доладнім переході:
Ключі артерій, темні стоки вен,
Живлющий ґрунт клітин, який на споді
Таїть росток — свій незбагнений ген?

Безкрайність барв, речей, понять і тонів,
В тільця клітин впресована, стає
Мільярдами й мільярдами нейронів,

Що в блискавках стрибків і перегонів
Могуття випробовують своє.

Спалахують. Здрагаються. Іскряться.
Контакт. Контакт. Б'є блискавиця вмить.
Це їх гроза. Це їх розряд і праця.
Це їх снаги енергетична сіть.

Як струм, тече в перервчастій напрузі
Коротких, гострих імпульсів стягá.
На противенств пекучому курцшлюзі
Тріпоче мислі вольтова дуга.

Безодня мозку — як світів безодня.
Жахаючись, над глибом їх стаєш,
Бо в них така природна й надприродна,
Недосягненна таїна безмеж.

Тремка, драглиста, сіра мішанина
Заліза, сірки, фосфору, води.
Вона і є оте, що звем — людина,
В ній всі людські пориви і труди,

Тріумфи, біди, перемоги, болі,
Піднесення, тривоги, втрати всі,
Любов, і ніжність, і суворість волі,
І все життя у творчості й красі.

Хвилястий трепет корок і підкорок.
Мигливий код вмикань і вимикань.
Ще глибше в себе, здивувавшись, глянь,—
А потім що? А потім... Бідний Йорик!

ПРОЛОГ ДО СПОГАДІВ

У спогадів на дні, як в зяючому кратері,
Бушує попіл, виє тишина.
Я згадую прозорі руки матері.
Вона живе. В мені живе вона.
Здається, крикну, трохи мисль напружу,—
І знайдуть спогади вагу і плоть,
І ввійдуть владно й повноправно в душу,
Щоб жити там, хазяйнувать, бороть.
Здається, досить завернуть раптово,
Піти тропою топтаною вбік,—
І стане все на давнє місце знову,
З-за рогу вийде пережитий вік.
Здається, досить раптом завернути,
Піднятися по сходах в тишину,
Щоб знов торкнути порвану струну
І музику замовклу знов почути.
О пахощі гірких пом'ятих трав,
Імла тонка й срібляста, наче грена,
Сповитий зеленню, гнилям і млостью став
І зойк над ним, солодкий плач Шопена!
Ввійти у спогади і заблудитись в них,
В наповненій органним шумом пущі,

У пам'яті збирати невсипущій
Шорсткі суцвіття й павіття доріг.
Тяжка робота родива й віднови,
Відтворення напівзабутих слів,—
І враз тебе пониже блиск раптовий
Того, чим жив, чим і мужнів і снів.
Перегримілий шторм клавіатури,
Тачанка, вилетіла на щербатий брук,
Обгортка більшовицької брошури,
Що взяв, як хліб, ти з материнських рук.
Ти кожну синю жилку пальців бачиш,
Ласкавих пальців жовтої руки,
Вчуваєш їх нерівний пульс і плачеш,
Як плачуть в снах самотні старики.

ПЕРШИЙ СНІГ

...І тільки твій слід на сріблистій пороші,
Відтиснутий синьою тінню слідок,
І серцю так легко від теплої ноші
Нешумних, мов падання снігу, думок,—
Вони облягають покровом хвилястим
Зашерхле, заходжене серце моє,
І чую — під тонко похрустливим настом
Раптово весінній струмок заграє,
І серце пульсує, як брунька бринлива,
В примаренім мною квітневім теплі,—
І навстяж розкрилося небо, і злива
Краплинами грати іде по землі,—
Вони, мов іскристі, дзвенючі серіжки,
На біло-рожевому вітті беріз
Ледь-ледь повисять, похитаються трішки
І скотяться бренькотом струнним униз.
І стане весна... І запахнув весною
Цей перший, іще боязкий, снігопад.
Ти — поруч. Ми входимо вдвох із тобою
В напоєний мжичкою музики сад.
Співзвуччя колишуться, сплівшись, як трави,
Мелодія в'ється, як світла тропа,—

По ній в білосніжні простори уяви
Повільно й вгамовано серце вступа.
Я бачу крізь тиху, мов шепіт, порошу
Наш день, нашу путь, нашу віру, наш крок.
Схиляюсь і ніжно в долонях підношу
Твій, вибраний з теплого снігу, слідок.

* * *

На луг лягло благословіння снігу,
Хитливий переплин і перелив сніжин,—
І я мовчу, немов читаю книгу
Великих, тихих, лагідних таїн.
В п'яниловому, сповільненому смерку
Кружіння серця. О солодка млость!
Пурпурні снігурі, як змахи фейєрверку,
Пронизують сріблисту високість.
Я йду, й мовчу, і тепло марю снами,
Я на долонях тиші розтаю,—
Кристалик, зведений блаженними руками
Над свій приділ і над журбу свою.
Запаморочений, дрімотний, заблукаю,
І ввійду в сон, і вже не вийду з сну,
І мовчазливо добреду до краю
Крізь білу, добру, вічну тишину.

ЛАМПОЧКА ВДАЛИНІ

В безлюдній далині, самотна й одивока,
Жовтіє лампочка. Її слабкий вогонь
Оточує навкольна тьма глибока,
Недобрий, хмурий шир, осіння оболонь,
А по западинах, мов чавуну уламки
Чи брухт безбарвних плит, розкиданих навкруг,
Мигнувши іноді в хитливім світлі лампки,
Сіріють контури розплющених калюж.
Скрізь настороженість. Ріка злобливо змовкла.
Заклякнув чагарник. Застигли береги.
Для кого ж світиться ця лампочка пожовкла?
Хто вийде поночі на вимерлі луги?
Хто даль перебрєде, дрягви грузьке покрів'я?
Є тільки пустка тьми, загроза й самота,
Безлуння, і безмежжя, й безчасів'я.
Заціпенівши, ждуть на крик чийсь болота.
Але хто ж тут простяг живлющий струмів'я дроту?
Хто зміряв відстані нестоптаних безмеж?
Чи не завчасно хтось почав тяжку роботу
Для світла перший стовп вбивати в ґрунт? І все ж,
І все ж хвала тому, хто клав крізь тьму і пустку
Надію і маршрут, орбіти і дроти,

Хто зважився ввійти в пил ядерного згустку,
В космічний вічний шторм наважився ввійти,
Над виром зір звестись, незмірну далеч змірять,
Заглянути в крутіж жадібних чорних дір!
Ти вмієш прагнути, і пізнавать, і вірить?
Не втолюй прагнення, не бійсь незмірних мір!
В нестане вгвинчуй мисль, як вихори спіральні.
То світ чи темний луг? То лампка чи зоря?
Вже менший острах твій, короткий простір дальній,—
Зростає й дужчає світіння ліхтаря.

НІЧНІ КОНЦЕРТИ

I. КРИНИЦЯ ЛЕОНТОВИЧА

...І він серед степу спинився,
вслухаючись в гони і гони,
У луни і луни епохи, в сполохані людські серця.
Вони напливають —
ці шуми, і думи, і гомони, й тони.
Немає для серця і пісні ані тишини, ні кінця.
Гармонія степу хвиляста, колосся співучі поклони,
Хорали могутнього неба, бриньлива ігра вітерця.
Хіба їх вмістити у звичні, усталені здавна канони?
Хіба для них стачить
твого маленького серця митця?

Вгамуйся, шукачу пісень сіроокий,
І вслухайся в себе, в свій світлий неспокій,
І шепіт ества тобі скаже, куди
Рушати, щоб рідних джерел таємниці
Пізнати.
Он поруч, в отой переярок зійди,—
Там світиться око видюще криниці,
Там моряться цямрин дубових ряди.

Одгори кугу і руту,
Запашну розсунь траву
І криницю призабуту,
Ясноводу і живу,
Кимось добрим міцно вкуту
В землю вогку степову,
Там, хвилюючись, знайди.
Сивими, як пил, устами
Ти до неї припади
І щасливо, до нестями
Напийся музики криничної води.

Краплинка музики. І оживуть уста.
Росинка музики. Бездонна глибина.
Сльозинка музики. Як плач землі, свята.
Криниця музики. Не вичерпуть до дна
Її ні генію, ні вітру, ні літам,
І мандрівник жадливо вип'є там
Води, настояної вічністю й життям,
І догори в долонях піднесе
Почерпнуте звідгіль своє найкраще все,
Що в нього вглибилось, власкавилось, врослося,
Як стокоріння або стоголосся.

Струміння музики. Воно піде потоком,
Його не зміряти ані числом, ні строком,
Воно припливами росин, сльозин, краплин
Свій безупинний розливає плин,
Затоплює затоптані луги,
Розламає зчерствілі береги,
Перемінє вилежане ложе
І все-таки, хоч сповнене снаги,
Ніколи напоїть і втамувать не може
Жадоби духу, людської жаги,
За дужість всіх сягань, всіх благ здобутих дужчої,
Ненатлої, упертої, прагнущої
Ще більших злив, ще глибших дум і вод.
І от,
І от, братове, води ті глибокі,
Що в них, як мовить предківська щедрівка,
Краплинка кожна, кожна хвилька й цівка
Таїть в собі пісенність роки й роки,—
Пісенність і веселу, й сумовиту.
Ой, так було із початку світу,
Немов павутинки, пісні перевито,
З вітрами і квітами сплетено дзвінко.

Лети ж над степами! Співай над серцями,
Милуй нас, втішай нас, ясна павутичко!
Тоді ми з тобою світ обснуємо,
Світ обснуємо і наситимо,
І наситимо, і наповнимо!

Рушай же, посівальнику краси,
І в світ дарунком щедрим понеси,
Розсіявши, мов добрі зерна з жмені,
І радощів, і смутків голоси,
І гроз густі баци, і гімни піль зелені,
Й пасажі плавних рік, і срібну трель роси.
Нехай у величавій кантилені
Звучать земля, і люди, і часи.
Зведись, мандрівче! Глянь! Яка навкруг краса!
Який живлющий ключ б'є з надр багатих сховища!
І, мов орел, злітає в небеса
Жест регентської длані Леонтовича.
З глибинних дум своїх, з криниці переярку
Він викликає духів. Він чаклун.
З пісень і гомонів, із променів і лун
Над світом ставить світлозвучну арку,

Прозорчасту, розцвічену, тугу
Веселки семибарвної дугу.
Її стовпи, на обрії зіперті,
Небес вологих саяне опертя,
Світ одмежовують от темряви і смерті
І знаменують вхід у музику й буття.
Під благовістям райдуги цієї
Стоїть він, сіроокий чоловік.
Яка йому хвала? Які його трофеї?
Пісні й життя. Пісні й життя навек.

II. НІЧ НА ІВАНА КУПАЛА

Прослухавши симфонію
Л. Грабовського

...Настала ніч жаска і химородна.
Купальська ніч. Знамення і дива.
Кружляючи зіницями, голодна,
На трухлім дубі ухає сова.
Гризня і виск собачого весілля.
Жаждивий крекіт любострасних жаб.
Ряхтять світилки між кути й бугилля,—
Підступна путь загрозливих приваб.
Сокира вабить вигостреним лезом.
Схопи! Змахни! Повалиться Івась.
Безодня й зойк. Гоцак і регіт. Безум.
Здригнулись багна. Трясця почалась.
Як синій мрець, на фосфоричне пнище
Стрибне, і скрикне, й зникне Басаврюк.
Він десь у хащах ще ричить і рище,
Але до скарбу не простягне рук.
А ти тягнись, зашпортуйся в ожині,
Шипшину шарпай, шаленій, шуми!

Торкнись її, обкованої сирині,
Ханай, витягуй з Драговишні й темн.
Хай глухо трвошче, — відгуки зловісні,
Як змії, розновзуться увсебіч,
І тільки зірка, тільки відблиск пісні
Продзюркотить крізь анхомовну ніч.
Фантомним сяйвом панороті листя
Займеться, й квітка страшно спалахне.
Це пристрасті чи присуду провістят?
Вдивись у нього й не питай мене.
Не відповім. Хилюсь. Мовчу. Вслухаюсь
У лемент флейт і тріпотіння струн
І з себе чар зігнати намагаюсь,
Та чар владус мною, мов чаклун.
Хай розсвіте. Хай світанкове *lento*
Почую я й зрадію, бо збагну
Прадавньої замшлої легенди
Таку наївну й мудру таїну.

III. БРАЗИЛІАНА ВІЛЛА-ЛОВОСА¹

Як мрево шведище, як далеч бездонна,
Нараз розгорнулася мелодій зашона
І з перших же тактів і тонів прелюду
Розкрились, покійні творимому чуду,
Печалі і сні чужедального люду,
Його сподівання, легенди, химери,—
І легко піднісся,

мов чад з-над пригашених вогнищ танери,²
Розколиханий, як деревце,

хисткий, як димок срібноперий,
Тужний звук, марний клич,

довга скарга посохлих саван,
Хто ж він, цей зайшлий горлай,

цей зайда з незнаної ери,
Будитель савани, мовчання безмежного пан?

Чи почують його волоцюги цих місць — піонери —

¹ Ейтор Вілла-Лобос (1897—1959) — великий бразильський композитор. Твори його пройняті самобутнім духом народної музики, що вибрала в себе мотиви й індіанські, й негритяські, й латиноамериканські.

² Танера — самотня, покинута людьми хижка в степу чи в лісі.

Або запхнуті тишею вуха наляканих поселян?
Чи відповідь буде?

Нема і відлуння. Обман.

Один він — самотній під небом пустельним,
пекельним, смертельним,

Один — як обчухрана сонцем агава

на пагорбі скельнім,

Один між запеклістю серця й кошмаром жару

нерухомим,

Один перед спаленим степом,

перед зловісним простором,

Кошавий, брунатний, обтяжений свого бездолля

огромом,

Підпертий лише надією, наче надламаним костуром.

Навкруг вражі зела, як леза,

гранчасті, розлючені, глянцеві,

Скручені, наче спазмами, згризені, наче канцером,

Кактуси, вкуті в колючі, темно-зелені панцирі,

Бредуть по горбах, як убивці, як упирі,

як бандейроси¹.

О горе, повірити поруху чи подиху — ошуканцеві!

¹ Бандейроси — учасники банд, що полюють на людей; работарговці.

Нема ніде й тропи. Нема ніде й води.

Нема ніде й роси.

Дарма не вдивляйся в землю. Зітерлись на порошок сліди.
Отямся, зведися і в пустку свій виклик, мов кулю,

всади.

Встроми її в зяяння спеки, в скажене розжарене

сяяння

І витисни з горла шершавого свій голос

для пісні розмаяння,

Лише не піддайся розпачу, не підкорися розпаду,

І не вклонися демону, і не довірся господу.

Облудна минуща полегкість.

Марудне волення розкаяння.

Слово, протни мовчання!

Пристрасте, зринь над покорою!

Пісне, будь ніжною й доброю, розгніваною і суворою,

Встань перед зором людини не хворою фата-морганою,

В серце людини не втискуйся отруйливою ліаною,

Бо серцю не треба ні трути, ні забуття, ні лжі.

Заглянь йому просто в очі, любов'ю його освіжи,

Осяй його темне провалля,

ключем продзюрчи крізь одчай,

Змочи його рани порепані, хліба й води йому дай,
Щоб смага розтала, щоб туга розмокла,
Щоб дужче співав серед степу кабоккло ¹,
Щоб пісня пеона промчала пустелі...

Як владно й ласкаво спливають печалі віолончелі,
Як стримано й гордо рокоче під трепетом пальців

Як раптом реве тамбор-онса ² ричанням хрипким
гітара,
ягуара,

І трудно, немов з підземелля,

виходять на світло гобої!

Моління людини про землю. Моління землі самої
Про людськість, і сім'я, і плідність,

про ниву, вологу і колос.

Аж серце блаженно стонулось,

аж розпеклось,

аж схололось,

Коли огорнувся круг нього всесильний жіночий голос
І виспівав слово до нього, благаючи, гавячи, молячи
І душу оголену ранячи солодко й радісно-боляче!

¹ Кабоккло — метис, більшість людності Бразилії.

² Тамбор-онса — музичний інструмент, рід тамбурина.

Не бійся щасливого болю. Не відхиляйся вбік.
Хай стане ще більш блаженно.

Хай стане ще більш гаряче.
Ввіходь у танечне коло.

Притиснись плечем в плече.
Стегном до стегна.

Рукою до рук.

Скоком у скік.

Крик!

Ох, до танцю бубон нам би,
Прудко вбігти на тічок,
В гарячкові ритми самби
Влити тіло, вгнати крок.
Втоптуй, хлопче-скотогонче,
Тупом п'ят червоний пил!
З пліч злітає риже пончо,
Наче кондор, змахом крил.
Та й пішли...

Лунати пішли барабани
Над селищами, над віддалинами.
Вогнем запашіли майдани,
Пахіллям і смолами паленими.

Зіжвнутись усім нам гуртом би,
Щоб іскрами злинули високо ми,
Щоб танець могутній кіломбо¹
Став гнівом, став здвигом — не вискоками,
Щоб грізно крізь темні століття
Вогненні сигнали виблискували.
Пильнуй же!

Ломаччя і віття
До ватри, до жару, до приску вали!
Танцюй же кіломбо, хлопче!
Підплескуй кіломбо, дівча!
Хай землю ваш запал завзятіше топче.
Гуртом! Гуртом! Плечем до плеча!
Танцюй, гарцюй, тупцюй, вертись
Вільніш, сміліш, крутіш!
Ще далі в даль,

ще вище в вись

Аж до самих узвиш,—
З галяв, з майданів, з тирл, з узлісь
Скликаєш і кричиш...

¹ Кіломбо — народний танець, зображує бій з карателами.

І враз урвавсь крутіж.

І враз врубавсь рубіж.

І враз удар

на злам,

на зруб.

Рішуче вшестя труб.

Хо́да металу. Мідна путь.

Не шал безвольних орд.

І от в похід, і от в політ

Зове акорд, гряде акорд,

Підвівшись на весь зріст,—

І чую я, і чує світ

Гарчання хмар, циклону свист.

Налялись труби вщерть. Зіп'явся звук в зеніт.

Гойднувсь з акордів звитий міст,

Скричав крізь бурю тромбоніст,

Шугнув останній шквал у зал,

Нестерпних круч сягнув фінал.

Обрушився, розсипався обвал,

Кінчилось щось дальнє, близьке й дороге

Останнім зітханням прощального вітру...

Врочисто і тихо заклав диригент

Том партитури на чорних долонях пюпітру.

IV. ГОЛОС ЕДІТ ПІАФ

Себе віддала своїй пісні. Вся віддалась. До кінця.
Перелюбились любові. Переболіли болі.

Перехрипіли крики.

Склепивши, як в шалі оргазму,

тяжкі від безсоння повіки

І чорними змивши сльозами липкий макійяж з лиця,
Любов'ю, піснями і смутком лишилась віднині й навіки
Вона, ця бродяча співачка, знедолена жєнщина ця.
Віднині й лишилась красою, хай вбогою,

хай жалюгідною,

Хай грішницею, на страждання кинutoю горілиць,
З одвертістю майже безумною, безжальною

і безстидною

Співаючи про кохання розпачливих жартівниць.
Хто вона? Сірий горобчик¹, який під дахами Парижа
Про знайдені крихти любові,

про хліба окрушки цвірінькає?

Я бачу її над юрбою — розп'ята, шалена, рижа,
Я бачу її монтаньяркою, французькою гнівною жінкою.

¹ Піаф — горобчик (на франц. діалекті).

Я знаю: вона не стріляла у груди з залізним хрестом,
Тюремник Петена не краяв лице її влучним хлистом,
Вона не кривавила пальців, іржавий тягаючи злом,
Щоб ставити барикади на Сені за кожним мостом.
Я знаю, що до гільйотини, затята й свята,

як Франс Блок,

Вона не ішла, оголивши тоненької шиї куток,
І радіопередатників не клала в солдатський мішок,
Але від своєї Франції не відступила й на крок.
І то Даніель ради неї конала в тифозній жарі,
Для неї про молодість світу

писав перед смертю Пері,

Її своїм тілом прикрили розстріляні пролетарі,
І вкупі із нею вдивлялись Нотр-Даму химери старі
У місто, коли там ступали уздовж Єлісейських Полів
Не тіні мерців-гренадерів,

а рештки півмертвих полків,

Які без надії, без зброї, без друзів, без слави,
без слів,

Повіривши маршалам лживим,

вертались до журних домів,—

Тоді і на глум, і на виклик за ними летів її спів.

Його ми вчуваємо й зараз, і будемо чути навік,
Це тужне жіноче ридання, визивний, озлоблений крик
Одної з покинутих жєнщин, дітей, стариків і калік
У літо падіння Парижа, в страшний сороковий рік,
Бо жєнщиною народу, дитиною злиднів Бельвілля,
Народженою в жовтїм колї вуличного ліхтаря,
Була вона і на вершинах свого могуття й безсилля,
Зоря поночілого міста, а може й досвітня зоря.

Нїколи її я не бачив, але я собі навіюю

Цей образ,— худеньку жінку з устами як рваною раною.

Бєз пісні їй ким же бути? Розтоптаною повією?

Бєз Франції ким же їй бути?

Нїмою жебрачкою п'яною?

Крізь семеро демонських кругів

лихого паризького пєкла

Вона перейшла й підвелася, базарних фіглярів дочка,
Розрадниця людського горя,

сама від зрадливості стекла,

Лунка і тремтлива, як флейта;

як бильце гвоздики, гнучка.

Мов бильце гвоздики, мов крильце колїбрі,

мов тильце бокалу,

Вона заіскрилась, заграла вона й замигтіла.
І стільки в ній пристрасті крилось,
Що болю було їй вже мало,
в ній стільки містилося шалу,
що вже не ставало їй тіла.
І ось вона знову і знову в ліхтарному жовтому колі,
Звідтіль, з таємничості сцени,
хитнувши куліс оксамит,
Виходить,— і падає промінь на плечі
напудрені й голі,
На різко доторкнуте гримом лице хворобливе Едіт.
Вона простягає руки, блакитними жилами скручені,
Кігтистими, гострими пальцями, наче цвяхами,
простромлені,
Над кабаретною ямою скарги свої замучені,
Ридання свої неприховані, ласки й обійми судомлені
Щедро і владно метнувши,
ніжно й нещадно простерши.
Як опівнічна віщунка,
порочна й пречиста пророчиця,
З цього нещасного роду іще не остання й не перша,
Звелася і заспівала, аж розпач у горлі клубочиться,

Аж серце роздряпане корчиться,
аж сльози зафарблені точаться,
Аж в голові морочиться... Чого шансонетці хочеться?
О, як жадібно мариться, о, як багато тиснеться
Смутку, кохання й зненависті
В грудях у вас, бідна віснице
Людяності і ласкавості!
Ви зводитеся перед юрбою найбільше зі всіх людиною,
До стовбура сяйва прикутою,
печально прекрасною жінкою,
Над залом, де гість захмелілий слізьми
захлинається й слиною,
Під'юджений саксофонами, розчулений «катеринкою».
Мілорде, здається, ви плачете?
О, не ридайте, добродію,—
Це я не вам співаю, скаржусь у горі не вам.
Бийте мені свої оплески, вийте мої мелодії...
К чорту!.. Падám, падám!..

V. НЕЗАКІНЧЕНА СИМФОНІЯ ШУБЕРТА

Я звусь Франц Шуберт. Я вам зараз поясню,
Чим марю уночі, чим невсипуще сню,
Хоча запитую себе самого сам:
Чи довіряти снам? Чи звіритись ночам?
Так, я кричу вночі. Так, я мовчу й кричу
Крізь тьму і звуки тьми, крізь тугу й німоту.
Мій крик — подібний він до зашморгу й плачу,
Яким собі горлянку обплету.
Стою над ямою розчахнутого сну,
І риюся в своїм розбурханім естві,
І міряю його незмірну глибину,
Де корені сплелись і мертві, і живі.
І розсуваються улежані шари
Забутих спогадів, зотлілих марень слід,
І розкривається на дні провалля хід
До ще темнішої, ще глибшої нори.
Вслухаючись в її підземний шурхіт, я
Кричу, й жахаюся, й не знаю, що звідтіль
На мене виповзе: чи сумнівів змія,
Чи вистрибне, немов тарантул, біль?

Заворушилося тяжке й кошлате щось,—
Розгорнутий барліг загрозово двигтить,
Здригнулося ество і рвучко затряслось,
І розпач ворухнувся, як збуджений ведмідь.
І я кричу й кричу, не знаючи того,
Що криками не віджену його,
Що він насунеться, повалить і зімне,
Роздряпавши нутро моє, мене...
І тільки зблиск вогню,
І тільки крок навстріч
Іще ледь-ледь просвіченому дню,—
І я пройду крізь тьму, крізь маячню і ніч,
І я, здмухнувши снів задушливий одвій,
Знов піснею дихну.
Немов зоря блаженна,
Немов досвітній світлий смуток мій,
Повисне в небесах мелодія пісенна.
Її не завершив? І завершать не смій,
Бо й незакінчена вона є нескінченна.

VI. ВАЛЬС СІБЕЛІУСА В ЛЕНІНГРАДІ

Ніні

У запахи й шелести білої ночі,
У світлу, безсонну задуму алеї,
У парки старі на приморськiм узбоччі
Ми входимо, повні печалі своєї.

Схилися, кохана, вслухайся й печалься,—
Вслухайся і в довгі літа, і в хвилини,
Коли у припливі журливого вальсу
Ми чуем зітхання великого фінна.

Прозорість пригашеної світлотіні,
Прозорість на небі, на плесі, на серці,
Прозорість в сумирнім і журнім кружінні
Прошептаних скрипками вальсових терцій.

Турботність і суєтність денна не тьмарить
Прозорої ясності передчування,
Що в нас, як прозріння, і світить, і марить,
І видною робить всю далеч кохання.

Який перламутровий відсвіт затоки,
Як води леліють сріблясті й лілові!
І ночі північні, музичні, високі
Назавше ввіходять у пам'ять любові.

VII. СЬОМА СИМФОНІЯ ШОСТАКОВИЧА

Багровий прах. Румовище будов,
Розчахнутих, розколотих, згорілих,
Де кров'ю стала ржа, де ржею стала кров,
Де жевріє ще жар в розкопах, як в горнилах.
По гиччю й залізниччю поміж стін,
Сахаючись, коли тріщать обабіч мури,
Ішов з юрбою я, ішов я не один,
Переступаючи баюри й кучугури.
Над нами вже не грімали громи,
Прозоро грала просинь вереснева,
Ричали тільки душі і доми
І чорнорукі корчилися дерева.
Це попелище, грище вітру й смерті,—
Вово іще не вигасло дотла,
Серця ще не загоїлись роздерті,
Біда терзала, шарпала, пекла,
Але по-іншому вже формувались мислі,
По-іншому складалися труди,
Хоч гук ще гув з-за львівської гряди
Й розпачливо волали води Вісли.

Так, ми перемогли. Ми, переможці, йшли,
 Піднесені, досвідчені, рішучі,
 За Німану закровлені вали
 І за Карпат сповиті димом кручі.
 І по скорботній київській путі
 У пропітвілій формі безпогонній,
 У кирзовім розтоптанім взутті
 Ми вкупі йшли,— ішли і ті, й не ті,
 Ввіходячи у зал білоколонний,
 Щоб там віддатись думі й красоті.
 Чого ми прагли? Зваги чи розваги?
 Чи забуття? Чи марення? Чи сну?
 Куди ми рушимо, безсонні роботяги,
 Від цих руїн в музичну долину?
 Так тяжко витягти нас з бушування праху,
 З надмірних діл, з неvigаслого жару,
 Незмовклого жалю, невижитого страху,
 Жахного згару Бабиного яру,
 Від свіжих,
 виритих понад Дніпром могил,—
 І все ж не тільки біль,
 не тільки прах і пил,

І все ж упевненість нових нежданих сил,
І зладнаних цеглин спокійно рівний крок,
І синювата сталь приварюваних крокв,
І душ спрямованих сміливий перевал...

Такими входимо в білоколонний зал,
Хоча не знаємо, чого від залу хочем,
Тіла на крісла трудно кладемо,
Уламками шершавих слів скрегочем,
Стрясаєм з пліч натруджених ярмо.
Ми всі були і схожі, й многоликі,
Всі — різних доль, і різних мов, і душ...
Ще не пора, схвильовані музики,
Вам вигравати, нам вчувати туш!
Нам часу ще нема й самих себе продумати
І заглядати безклопітно вперед.
Нам біль і спрага дихання ще тлумить,
Ще щирить зуби в кожному з нас скелет,
Ще ми не знаємо, чому й навіщо входим
У зал, освітлений конвульсіями люстр,
Набитий сірим, змореним народом,
Защумлений шептанням смаглих уст.

І все змовкає вмить, і все вщухає вмент.
Застигли скрипалі, завмерли трубачі,
І небувало зблідлий диригент
Хитається, по сцені ідучи.
І пристрасть, вибухнувши рвучко в дирижері,
Крізь млявий морок, голубу півтьму
Враз розчиняє нам високі й світлі двері
В світанок, що минув десь років три тому.
Немов поміж колон, поміж його акорди
По гармонійних сходах пропілей
Ввіходить в ранок люд, прекрасний, сильний, гордий,
Насправді годний імені людей.
Зарожевіла рань. Злотисте полудення.
Лілові сутінки. Солодка втома тіл.
Лягає синь, як віть гліцинії, на діл,
Розплескавши озер вечірне зеленення.
І гра тонких хмарин. І радість. І натхнення.
І заходу розкішний небосхил.
І на сумирнім мирнім видноколі
Смеркової зорі прощально-мрійна тінь
На хвилях флейт спливає в далечінь
Поволі. Поволі. Поволі.

І тільки б гойдався ласкаво й замислено гліб,
І тільки б стелилася ніжно голублена тиша,
Коли забубнів поза обрієм глухий барабанний дріб.
Бездумна гупня, що ставала зухваліша і лютіша.
Дріб. Ще раз дріб. Ще раз стук. Ще раз зик.
Він проростору прагне. Він прагне поширень.
Хрипко вигаркує: «Vorwärts!» Скрикує дико: «Sieg!
Erste Kolonne... Zweite Kolonne...

Dritte Kolonne marschieren...»

Наступ потвор. Впертість убивць. Тупіт чобіт.
Ближчає. Дужчає. Глибшає. Тяжчає.
Б'є в світи. Б'є в степи. Б'є в зеніт.
Суне. Реве. Роззявляється пащею.
Плющать удари. Плещуть пожари.
Гуп. Грюк. Крик.
Машин заброньованих ромби.
Крізь небо прогвинчені бомби.
Sieg? Sieg? Sieg?
Я, загнаний, стояв над жовтопінним Доном,
Над неладом і гамом переправ,
І горлом, стиснутим злобою і прокльоном,
Ковтками жовчі подих свій глітав.

На рубежі судьби чапів і мучивсь так,
Таку нестерпну ніс в естві своєму міць,
Що краще виповзти з гранатою під трак,
На всохлу землю впасти горілиць,
Щоб остаточно в небо зазирнуть,
А потім — хруск, лахміття, каламуть.

Ні, я не впав. Я брів. Я потерпав на Волзі,
Коли сталевий шторм гатив об Сталінград.
Я думав, що тоді звалюсь на брук невдовзі,
Не вчувши і того, як втне мене снаряд.
Я смерті не шукав, та, думаю, від неї
І не тікав, хоч з нею не розставсь,
Хоч у піщане дно трясучої траншеї
Влипав, розпластувавсь, втискавсь.

Приволзька, вирвами порита, оболонь.
Тут суд і пруг життя. Нема путі назад.
Так стій же, Сталінград!
Так бий же, Сталінград!
Батарей, вогонь! Батарей, вогонь!

Удар за ударом. Дужче і дужче.
Але ще не близько звитяжне грядуще.
Ще згинуть мільйони. Ще стогін і плач.
На штурм і на смерть ще покличе сурмач.
Але вже ясніє. Знов ранок настане.
О зорі досвітні! О зорі світання!
Багато ще буде страждених доріг
До брам тріумфального Дня Перемоги,
Але її вість передчути він зміг,
Художник цей, з болю змарнілий і строгий.
Доми Ленінграда. Розторганий дах.
Нічних вартувань невсипущі пости.
Зубасті закопчені кліщі в руках
Хапати запалки, піском замести.
Пронизливий виск. Стукотня. Гуркотня.
Сліпучістю лінз пересічена даль.
А потім — задума жовтневого дня.
Пуста аудиторія. Ноти. Рояль.
І він, — він, примружуючись по-хлопчачому,
Нервово посіпуючи окуляри,
Вдивляється в те, що ми згодом побачимо, —
Завтрашній лик перемоги й покари.

Він бачить виразно, він чує громово
Велике, прекрасне, осяяне слово.
Його проректи.

Не баритися довше.

Воно вже у серці, в акордах воно вже,
Воно вже в народі, воно вже в поході,
В своїй непоборній і радісній вроді.
Воно тут над нами, над зібраним людом
Похмурих киян і печальних киянок,
Воно всіма нами сотвореним чудом
Звелось, як людства невиданий ранок.
Хай морок руїн навкруги ще вирує,
Хай куряву й кров ми з обличчя не стерли,
Та вірим, та знаєм — не марно, не всує
Кривавились, бились, боролись і мерли.

Наш змучений Київ з лица свого витре
Сліди, що лишила роз'ярена повідь.
Промовили те Ви, товаришу Дмитре,
Що кожен із нас у душі своїй мовить —
Про горя минучість і про життєтворність.
Симфонії Сьомої журна мажорність,

Натхненність цього музиканта тривожного,
Худенького, змореного громовержця,—
Вона об'єднала нас, кожного й кожного,
Розпечене серце впаявши до серця.

О музики благословенна соборність!

З М І С Т

Ім'ям Людини і Народу	7
У Музеї Леніна	9
Пам'ятник Лесі Українці в Саскатуні	13
«Давно — як давно!..»	19
«Зіниці смерті стежили за Вами»	27
Пісня про Сокола	30
Перекладаючи Гурамішвілі	31
Пам'яті друга	37
«Пильніше й глибше вдуматися...»	40
Пролог до спогадів	43
Перший сніг	46
«На луг лягло благословіння снігу»	48
Лампочка вдалині	49
Нічні концерти	52
I. Криниця Леонтовича	52
II. Ніч на Івана Купала	57
III. Бразіліана Вілла-Лобоса	59
IV. Голос Едіт Піаф	67
V. Незакінчена симфонія Шуберта	72
VI. Вальс Сібеліуса в Ленінграді	75
VII. Сьома симфонія Шостаковича	77

Микола Платонович Бажан

ЗНАКИ

Стихотворення

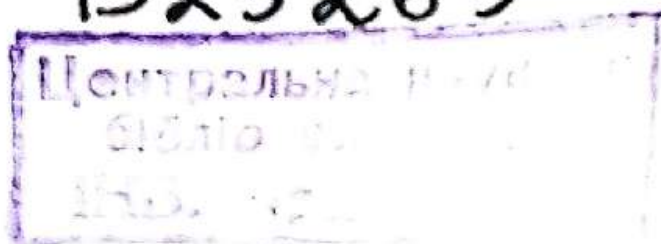
Издательство «Радянський письменник»

(На українском языке)

Редактор Л. А. Володіна. Художник Г. С. Ковпаненко.
Художній редактор Н. В. М'ясковська. Технічний редактор О. К. Бищенко. Коректор Л. Г. Філіпченко.
Здано на виробництво 12.06.78. Підписано до друку 10.11. 78. БФ 34470. Формат 60×108/32. Папір офсетний. Гарн. «балтика». Офсетний друк. 2³/₄ фіз.-друк. арк., 3,3 ум.-друк. арк., 2,42 обл.-вид. арк. Тираж 8 000. Зам. 8—933. Ціна в оправі 95 к. «Радянський письменник», Київ, бульвар Лесі Українки, 20. Надруковано з текстових діапозитивів Головного підприємства на книжковій фабриці «Атлас» РВО «Поліграфкнига», 290005, Львів-5, вул. Зелена, 20.

Информ. бланк № 713.

B23265

13239266

V.N. Karazin Kharkiv National University

00942183

3